

Botanična novost s Slavnika

V spomin Ernestu Mayerju, Darinki Soban
in Tonetu Wraberju

Igor Dakskobler, Valerija Babij

Čičarski gozdovi pod Slavnikom in njegovimi vzhodnimi sosedmi. Foto: Igor Dakskobler.

Več kot 1.000 metrov visoko goro na zahodnem robu Čičarije med Matarskim podoljem in Podgorskim krasom sem do leta 2020 obiskal enkrat samkrat, in to davno, na začetku svojega zanimanja za rastlinstvo. Spomladanski izlet je vodil Mitja Kaligarič, čeprav mlajši od mene že takrat uveljavljeni botanik. O tem izletu imam malo spominov, zagotovo pa nam je pokazal endemičnega bledorumenega ušivca (*Pedicularis friederici-augusti*). Desetletje pozneje, ko smo z družino dopustovali ob morju v Strunjanu, sem to goro pogosto opazoval od daleč in si ponavljal, da jo moram vsaj še enkrat obiskati.

Po zaslugi gozdarskega kolega Lada Kuntarja sem pred leti navezal stik s kraškimi gozdarji. Ti me navadno vsako leto povabijo na strokovni dan, kjer pričakujejo od mene, da jim razlagam oziroma pomagam določiti gozdne združbe. Veliko mlajši kolega Matej Reščič, vodja tamkajšnje službe za gozdnogospodarsko načrtovanje, si zelo resno prizadeva, da bi izboljšal vegetacijsko karto njihovega območja. Kolegi so kar zahtevni, v enem dnevu veliko prevozimo, tudi prehodimo, moji odgovori morajo biti čim prejšnji. V starih časih, ko je bila fitocenologija še cenjena veda, si je recimo eden od mojih zelo spoštovanih predhodnikov Maks

*Pritlični listi
Andražev koblunice
(čičarskega dolinca),
ki so nama padli v
oči na gozdarskem
strokovnem izletu pod
Slavnikom v drugi
polovici junija leta
2020.*

Foto: Valerija Babij.

Wraber za tako delo lahko vzel cel teden. Imel je spremljevalca, s katerim sta hodila po terenu, delal je popise in na koncu moral napisati ustrezno poročilo. V prvih letih našega druženja sem včasih pri sebi pomislil nanj in mu kar malo zavidal, saj sem sam imel čas za popise le, ko so imeli kolegi malico. A velika prednost teh srečanj je, da me kraški gozdarji popeljejo na kraje, kamor sam zagotovo ali zelo verjetno nikoli ne bi šel, in mi vedno pokažejo tudi kakšno zanimivost za mojo botanično dušo. Brez njih tudi tega članka ne bi bilo.

Poleg tega se stvari spreminjajo na boljše. Na Zavodu za gozdove so po dolgih letih le zaposlili nekoga, ki se lahko večino službenega časa ukvarja s fitocenologijo, in to v osebi biologinje in moje nekdanje sodelavke na Biološkem inštitutu ZRC SAZU Valerije Babij. Tako zdaj tudi ona hodi na te vsakoletne kraške fitocenološke dneve in ker sva zdaj že dva, si lahko privoščiva kak popis več, poleg tistega med malico.

Zgodaj poleti leta 2020 se mi je spet oglasil Matej in napovedal celo dva terenska dneva. Na enem od njih nas je njegov sodelavec, revirni gozdar Damijan Vatovec, peljal pod Slavnik. Ogledali smo si gorske bukove in lipove gozdove na precej skalnatem svetu

vzhodno od te gore. Ob vračanju nazaj k avtomobilom mi je v bukovem gozdu pogled obstal na listih, ki so očitno pripadali neki koblunici. Utrnil se mi je že precej daljni spomin, ko mi je sodelavec Andraž Čarni pokazal vrsto iz te družine (*Apiaceae*), ki jo je nabral v Istri pod Učko. Nisem je poznal in dotlej še nikoli videl. Andraž jo je potem določil in mi povedal latinsko ime. Napisal je celo članek, kjer je opisal novo združbo gozdnih robov, ki se imenuje po njej. Pred leti, bilo je na Kočevskem, sem že mislil, da sem jo tudi sam prvič zagledal v naravi, a sem se zmotil – bil je le navadni jelenovec (*Laserpitium arhangelica*). Tokrat sem Valeriji povedal, da bi listi pod nama, glede na to, da smo v Istri, lahko pripadali Andraževi koblunici. Latinskega imena se nisem več spomnil, a bom to pogledal v knjigah in bova kmalu vedela, pri čem sva. Ker so najini vodniki ravno malicali, sva na mestu najdbe hitro naredila še fitocenološki popis. Doma sva vsak v svojem kotu, jaz v Tolminu, ona v Ljubljani, poiskala ustrezne knjige in si bila enotna, da vsaj po listih ustrezajo Andraževi koblunici, ki jo zdaj lahko napiševa tudi z latinskim imenom, *Physospermum verticillatum*. V slovenskih botaničnih knjigah je o njej zelo malo podatkov. Izjema

je pred skoraj 70 leti izdani znameniti Mayerjev seznam praprotnic in semenk slovenskega etničnega ozemlja. Tam piše *Danaa (Phyospermum) verticillatum*, zelo redko in posamič: Istra (Čičarija). Kolikor sva potem uspela poizvedovati in pregledati vire in herbarij (pomagali so tudi Boštjan Surina, Nejc Jogan, Walter Rottensteiner in Joso Vukelić), so vsa do zdaj znana nahajališča te kobulnice v hrvaškem delu Čičarije, čeprav nekatera zelo blizu meje s Slovenijo.

Tisti dan, ko sva jo našla, smo se potem po Slavniku le peljali z avtom, na vrh ni bilo časa iti, združbe je bilo treba določiti še kje drugje. A zdaj sem poznal smer, po kateri lahko razmeroma hitro pridem na goro, in kmalu sem izlet ponovil, s tem da sem hodil peš po cesti, ki smo jo mi takrat prevozili. Ob njej in v gozdu nad njo, vse na osojnih pobočjih Slavnika, sem našel kar precej krajev, kjer je bila ta kobulnica, ne samo listi, temveč cvetoče rastline, visoke tudi skoraj

toliko, kot sem sam, vsaj 180 centimetrov. Najina domneva je bila potrjena! Rastline potrebujejo nekoliko svetlobe, zato so ponekod na gozdnem robu, na brežini ceste, v majhnih vrzelih, redkeje v povsem sklenjenih sestojih. Gozd, ki tukaj prevladuje, je bukov in navadno z gostimi šopi jesenske vilovine (*Sesleria autumnalis*) v podrasti (latinsko ime te združbe je zato *Seslerio autumnalis-Fagetum*). Naredil sem precej popisov, a sva skupaj z Valerijo čez teden dni našla še nekaj novih nahajališč z dodatnimi popisi, vsi pa so bili na nadmorski višini med 800 in 1.000 metrov.

Valerija je precej boljša fotografinja, poleg tega pa šolana botaničarka, kar bo še posebej prišlo prav, ko bova morala to rastlino tudi opisati in jo umestiti v sistem naše Male flore. Vrsta je sicer gorsko-sredozemska, razširjena v severovzhodni Alžiriji, Siciliji, južni Italiji in vzdolž Jadranske obale predvsem na Hrvaškem (najbližje Sloveniji

Združba buke in jesenske vilovine (Seslerio autumnalis-Fagetum) pod Slavnikom. Foto: Igor Dakskobler.

Novost v flori Slavnika, portret čičarskega dolinca.
Foto: Valerija Babij.

Vretenčasta razvejenost čičarskega dolinca
(*Physospermum verticillatum*). Foto: Valerija Babij.

v njihovem delu Čičarije in v Gorskem kotarju, tudi na Učki, najprej pa so jo našli oziroma opisali na Velebitu, kjer ima klasično nahajališče) in v Bosni in Hercegovini. Slavnik je torej najbolj severna točka v njenem celotnem območju razširjenosti.

Zdaj ji pač moramo dati tudi slovensko ime, najprej rodu, ki je nov za našo floro, in tudi vrsti. Kako naj si pomagava? V herbariju sva imela vse dele rastline, jeseni sva nabrala tudi plodove in seme. Ob slovenskih imenih rastlin v povezavi z latinščino ne moreš mimo pokojnega Toneta Wraberja – kako temeljito je v *Proteusu* pred okoli petindvajsetimi leti razlagal latinska imena rodov v naši flori, v svoji nadaljevalni *Latinska imena v naravoslovju*. Pri črki P imena rodu *Physospermum* ni bilo, a se je dalo iz opisov drugih rodov razložiti: *fysa* (*physa*) = mehur in

sperma = seme. To je tudi podlaga za nemško in angleško ime naše rastline. Hrvati jo imenujejo drugače. Rodu pravijo doljan in vrsti pršljenasti doljan. Kaj pomeni besedica pršljenasti, ni težko ugotoviti, je prevod latinskega *verticillatum* (vretenčasti – taka je namreč razvejenost stebela v zgornjem delu), a kaj pomeni besedica doljan? Moj rojak, imenoslovec in slavist Silvo Torkar, mi je lahko pomagal v toliko, da je ugotovil, da je občno ime doljan poimenovanje rastline *Alschingera verticillata* (sinonim *Physospermum verticillatum*), ki jo veliki akademski slovar hrvaškega ali srbskega jezika razlaga: neka trava, divji komorač. Zagrebški profesor botanike Antun Alegro nama je pojasnil, da ime doljan izvira iz Dalmacije (Dalmatinske zagore). Tam ga je od domačinov slišal in prvi zapisal italijanski botanik Roberto de

Kobljček čičarskega dolinca. Foto: Valerija Babij.

Plodovi čičarskega dolinca. Foto: Valerija Babij.

Visiani (1852), povezujejo pa jo z imenom dol v pomenu dolina. Torej bi po slovensko, tako meni Silvo, našo kubulnico lahko imenovali vretenčasti dolinec ali velebitski ali čičarski dolinec.

Če pa za podlago vzamemo njene nekoliko nabrekli (napihnjene) oziroma zaobljene plodiče, bi rodu lahko rekli zaobljenoplo-

dni kobul, vrsti pa vretenčasti (ali visoki ali velebitski ali celo čičarski) zaobljenoplodni kobul. Sam bi to kobulnico najraje imenoval velebitski (čičarski) jelenovec, kajti prvo latinsko ime, ki so ga zapisali (bazionim), je bilo *Laserpitium verticillatum*.

Po zgradbi socvetja je *Physospermum verticillatum* tipična kobulnica; od podobnih vrst te družine pa se razlikuje predvsem po stebelu, ki se v zgornjem delu vretenčasto razveji, in napihnutih plodovih, ki niso nikoli krilati. Po listih podobne vrste, na primer iz rodov *Laserpitium* (jelenovec) in *Angelica* (gozdni koren), imajo plodove s krilci.

Kobulnice niso ravno ugledne in iskane rastline, a zelo rada jih je imela pokojna Darinka Soban in o njih sva se včasih na dolgo pogovarjala. Nova med njimi v flori naše države kljub precejšnji velikosti nima kakšnih posebnih lastnosti. Gozdarjem je bila najbrž nekoliko skrita zaradi razmeroma poznega cvetenja v drugi polovici junija in prvi polovici julija, botanikom pa morda zato, ker v gozdu prav veliko novih vrst samo-

Plodeči zaobljenoplodni kobl v jeseni.

Foto: Igor Dakskobler.

niklih cvetnic ne pričakujemo več. Vendar je vsaj na Slavniku njena številčnost zadovoljiva in rastlina za zdaj ni ogrožena, a vseeno je precej redka. Raste v gozdnatem okolju, ponekod tudi blizu planinskih poti, a najbrž ne vzbuja pozornosti. Na tej botanično znameniti gori ima namreč hudo konkurenco. Ko prideš iz gozda, si namah v bujnem travniškem rastlinstvu, ki ti jemlje sape od zgodnje pomladi do jeseni. Tudi nama jo je vzelo, ko sva si po dopoldanskem iskanju čičarskega dolinca popoldne vzela čas za travnike – popisovanje in fotogra-

Ni ravno vpadljiv, a je postaven, čičarski dolinec ob bukvi, v kateri združbi pogosto raste. Foto: Valerija Babij.

Združba gozdnega roba, v kateri prevladuje čičarski dolinec. Foto: Igor Dakskobler.

firanje njihove pisane cvetane. O njej tokrat ne bova nič napisala, to je že področje najinega spoštovanega kolege Mitje Kaligariča. Pri *Proteusu* bi bili zelo veseli, če bi se nam spet kaj oglasil.

Zahvala

Dr. Silvu Torkarju se iskreno zahvaljujeva za koristne in nujne jezikovne izboljšave našinega besedila.

Literatura:

- Čarni, A., 1999: *Natural »saum« vegetation in Čičarija and on the Učka mountain range (NE Istria, Croatia). Natura Croatica (Zagreb), 8: 385–398.*
- Mayer, E., 1952: *Seznam praprotnic in cvetnic slovenskega ozemlja. Dela IV. razreda SAZU 5 (Inštitut za biologijo 3). Ljubljana, 427 str.*
- Visiani, R., 1852: *Flora dalmatica: sive enumeratio stirpium vascularium quas hactenus in Dalmatia lectas et sibi digessit. Lipsia (Leipzig): Hofmeister, 390 str.*
- Wraber, T., 1997: *Latinska imena v rastlinoslovju (15): Abecedni seznam rodovnih imen (Phacelia-Polygala). Proteus (Ljubljana), 59: 275–277.*